

นวัตกรรมทางสังคมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาด
เชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนของกลุ่ม
วิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหล อำเภอหนองปรือ
จังหวัดกาญจนบุรี

The Social innovation for product development
to commercial markets based on Circular
Economy in Nong Pla Lai Sub-District Community
Enterprise, Nong Prue District, Kanchanaburi
Province

สุทิน อ่อนอุบล¹

Suthin On-Ubon

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท ความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สร้างนวัตกรรมทางสังคม การทดลองใช้และถอดบทเรียนนวัตกรรมทางสังคมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหล เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตามกรอบแนวคิดทฤษฎี Systemic Approach และการประยุกต์ใช้ Soft Systems Methodology (SSM) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงได้แก่ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะเลี้ยงจิ้งหรีด และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการส่งเสริมพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะเลี้ยงจิ้งหรีด เก็บรวบรวมข้อมูลโดย

¹ อาจารย์, สาขาวิชานวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

ใช้ แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูล ด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องการพัฒนาระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาและทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยการวางแผนการพัฒนา การแปรรูปผลิตภัณฑ์และช่องทางการจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ ประเด็นการสร้างนวัตกรรมทางสังคมจากการศึกษาพบแนวทางดังนี้ 1) การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ด้วยการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากทั้งในชุมชน เขตพื้นที่ และจังหวัด 2) ส่งเสริมและพัฒนารูปแบบการดำเนินงานให้เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ 3) นำรูปแบบธุรกิจเดิมมาปรับปรุงและวิเคราะห์การดำเนินงานผ่านโมเดล Business Model Canvas (BMC) สำหรับการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจและสมาชิก ผลการทดลองใช้นวัตกรรมทางสังคมพบว่า สามารถพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่เหลือจากการเพาะเลี้ยง จิ้งหรีดและพัฒนารูปแบบการดำเนินงานให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ การยกระดับเศรษฐกิจฐานราก เป็นต้นแบบวิสาหกิจชุมชนแห่งอื่น ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาวางแผนจัดการมูลจิ้งหรีดที่เป็นของเสียให้เป็นศูนย์ โดยนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ออกแบบกิจกรรมและแนวทางการดำเนินธุรกิจภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) การผ่านกระบวนการ Design Thinking ปรับปรุงและวิเคราะห์การดำเนินงานผ่านโมเดล Business Model Canvas (BMC) ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในภาพรวม และทำให้สมาชิกรับรู้รูปแบบและปัญหาของธุรกิจในทิศทางเดียวกัน ผลการถอดบทเรียนองค์ประกอบสำคัญในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดการกลุ่ม วัตถุประสงค์ของกลุ่ม ทรัพยากรมนุษย์หรือสมาชิก และเงินทุน การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของนวัตกรรมทางสังคมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดเชิงพาณิชย์ฯ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.36 (S.D.= 0.42)

คำสำคัญ : วิสาหกิจชุมชน, นวัตกรรมทางสังคม, เศรษฐกิจหมุนเวียน

Abstrac

The objectives of this research are to explore the context and product development needs of community enterprises, create social innovations, conduct experimentation, and extract lessons from these social innovations to develop products for commercialization under the concept of a circular economy. The study focuses on the community enterprises in Nong Pla Lai Sub-district. This research employs participatory action research guided by the theoretical framework of the Systemic Approach and the application of Soft Systems Methodology (SSM). Key informants were purposively selected, including members of cricket farming community enterprises and stakeholders involved in promoting and developing these enterprises. Data were collected using questionnaires, focus group discussions, and in-depth interviews. The data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The research results found that the community enterprise group wanted to develop and upgrade community products from local wisdom and resources to create added value by planning the development, product processing, and product distribution channels. The issues of creating social innovations from the study found the following approaches : (1) advancing product development to drive the local economy at the community, district, and provincial levels; (2) promoting and improving operational models to enhance commercial competitiveness; and (3) refining and analyzing existing business models through the Business Model Canvas (BMC) for enterprise and member development. The experimentation with social innovations

demonstrated that residual products from cricket farming could be further developed to enhance competitiveness and boost the local economy. This process serves as a model for other community enterprises, following the principles of sufficiency economy by turning cricket waste into zero-waste products through processing. Business activities and strategies were designed under the concept of a circular economy, utilizing Design Thinking and analyzing operations through the Business Model Canvas (BMC). This helped the community enterprise and its members align their understanding of business models and challenges. The lesson learned highlights four key elements in managing community enterprises: group management, raw material sourcing, human resources or members, and financial resources. The evaluation of the effectiveness and efficiency of social innovations for product development toward commercialization was rated high, with an average score of 4.36 (S.D. = 0.42).

Keywords : community enterprises, social innovation, circular economy

บทนำ

ประเทศไทยเคยประสบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจรุนแรงในปี พ.ศ.2540 ส่งผลให้รัฐบาลต้องกำหนดนโยบายการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อลดปัญหาการว่างงาน การสร้างอาชีพ และรายได้เสริมในครอบครัว รวมทั้งการจัดการทุนของชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนผสมผสานกับความรู้สากลเพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองและความพอเพียงของครอบครัวและชุมชน (เสรี พงศ์พิศ, 2552, หน้า 53) วิสาหกิจชุมชนมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้กับคนในชุมชนให้

สามารถพึ่งตนเองได้ มุ่งเน้นการร่วมเรียนรู้ ร่วมคิด และร่วมปฏิบัติ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตร, 2563, หน้า 1-3) เพื่อประชาชนสามารถพึ่งพาตนเอง สร้างอาชีพ สร้างรายได้ และดำรงชีพอยู่รอดได้ สามารถรวมกลุ่มกันผลิตและขายสินค้าของชุมชน ผลักดันให้กลายเป็นธุรกิจชุมชนที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นบนพื้นฐานการพึ่งตนเอง (ฉนวนค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล, 2556, หน้า 152-156)

การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนตามแนวนโยบายของรัฐได้เผชิญกับปัญหาการล้มเหลว โดยปัจจัยที่ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนไม่ประสบความสำเร็จ แบ่งเป็น 2 ปัจจัย ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเร่งพัฒนาเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นของรัฐบาลซึ่งก่อให้เกิดปัญหาชาวชนบทละทิ้งอาชีพการทำเกษตรกรรมและเน้นการทำงานเพื่อสร้างความมั่งคั่งร่ำรวย โดยเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ปัจจัยภายใน ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนมักไปกระจุกตัวอยู่ในรูปแบบที่คล้ายกันจำนวนมากจนเกิดภาวะการแข่งขันกันเองสูง ขาดผู้นำที่เข้มแข็งที่มีความรู้ความสามารถ กล้าคิดและกล้าตัดสินใจ ขาดกฎกติกาและระเบียบภายในกลุ่มที่ใช้เป็นเครื่องมือบริหารจัดการควบคุมสมาชิก (จุลชีพ ชินวรรณ, 2544, หน้า 23-26)

วิสาหกิจชุมชนหนองปลาไหลเป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของชุมชนในตำบลหนองปลาไหล ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงจิ้งหรีดวันที่ 16 มกราคม 2562 โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับความรู้วิทยาการสมัยใหม่มาใช้เพาะเลี้ยงจิ้งหรีดและสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน มีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่สมาชิก กลุ่มได้รับการพัฒนาผลิตภัณฑ์จิ้งหรีดแปรรูปเพิ่มเติมเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริมให้แก่สมาชิกกลุ่ม รวมทั้งพัฒนาด้านการจัดทำระบบบัญชีอย่างง่ายเพื่อความโปร่งใสทางการเงิน การจัดทำโลโก้ (แบรนด์) ของกลุ่ม นอกจากนี้กลุ่มยังได้ถ่ายทอดองค์ความรู้การเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดให้กับโรงเรียนและกลุ่มผู้สนใจด้วย อย่างไรก็ตามกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหลยังมีข้อจำกัดบางประการที่ไม่สามารถต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้เป็นนวัตกรรมเพื่อสังคมที่สร้างรายได้แก่สมาชิกอย่างที่ควรจะเป็น เช่น ปัญหาต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูง และผลผลิตยังขาดความหลากหลายไม่ตอบสนองและตรงความ

ต้องการของตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีคุณภาพมาตรฐาน และผ่านการรับรองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภค และสร้างโอกาสในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สู่ตลาดเชิงพาณิชย์ให้มากขึ้น

ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาบริบท ความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สร้างนวัตกรรมทางสังคม และถอดบทเรียนนวัตกรรมทางสังคมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหล เพื่อการพัฒนารูปแบบการดำเนินธุรกิจกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เพิ่มขีดความสามารถสู่ตลาดเชิงพาณิชย์ การพัฒนาอาชีพให้มีความยั่งยืนและยกระดับผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เน้นการใช้วัตถุดิบอย่างมีประสิทธิภาพ ให้สอดคล้องกับหลักการเศรษฐกิจหมุนเวียนและหลักการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก พัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และเป็นต้นแบบของวิสาหกิจชุมชนอื่นอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหล
2. เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหล
3. เพื่อถอดบทเรียนนวัตกรรมทางสังคมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหล

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยใช้กรอบแนวคิดตามทฤษฎี Systemic Approach ร่วมกับการประยุกต์ใช้ Soft Systems Methodology (SSM) (Scholes and Checkland, 1990; Checkland and Poulter, 2006, p

192)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (keyinformant) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม จำนวน 38 คน ดังนี้

1. สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดตำบลหนองปลาไหล ประกอบด้วยคณะกรรมการและสมาชิกในกลุ่ม จำนวน 33 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion criteria) ได้แก่ 1) มีภูมิลำเนาในพื้นที่ตำบลหนองปลาไหล เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดตำบลหนองปลาไหลมาแล้ว 1 ปี และยังเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดอยู่ในปัจจุบัน 2) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตปกติ สามารถสื่อสารกับบุคคลอื่นได้ และ 3) ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยด้วยความสมัครใจตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดการวิจัย

2. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการส่งเสริมพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดตำบลหนองปลาไหล ได้แก่ ผู้นำท้องที่, ผู้บริหารท้องถิ่น, พัฒนาการตำบล, เกษตรตำบล, และผู้อำนวยการหรือครูจากโรงเรียนในตำบลหนองปลาไหล จำนวน 5 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion criteria) ได้แก่ 1) มีภูมิลำเนาหรือปฏิบัติงานในพื้นที่ตำบลหนองปลาไหลมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี 2) เป็นตัวแทนองค์กรหรือตัวแทนหน่วยงานที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ตำบลหนองปลาไหลมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี และ 3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตปกติ สามารถสื่อสารกับบุคคลอื่นได้และยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดการวิจัย

กระบวนการวิจัย ดำเนินการดังนี้

การศึกษาเอกสาร ศึกษาข้อมูลนโยบายและแผนเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เช่น ความสัมพันธ์ของแนวคิด BCG Model กับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก งานวิจัยการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การวิเคราะห์ธุรกิจด้วย Business Model Canvas และข้อมูลวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องการวิจัย การศึกษาภาคสนาม ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research; PAR) โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎี Systemic Approach ภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎี Critical Systems Thinking (CST)

(Jackson, 2001, p 233-244) ประกอบด้วยเครื่องมือใช้ในกระบวนการพัฒนานวัตกรรม (Innovation) และนวัตกรรมทางสังคม (Social innovation) ได้แก่ Soft Systems Methodology (SSM) ทั้ง 7 ขั้นตอน และ Business Model Canvas มีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์สถานการณ์ โดยประเมินศักยภาพของกลุ่มและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder Analysis) โดยมีประเด็นศึกษาดังนี้ 1) พิจารณาสภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก บริบท ทรัพยากร 2) กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เครื่องมือวิจัยใช้เทคนิค SWOT Analysis ร่วมกับ Soft Systems Methodology ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ รองประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 1 คน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 5 คน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเพาะเลี้ยงจิ้งหรีด 5 คน รวมทั้งหมด 11 คน

ขั้นตอนที่ 2 การพิจารณาปัญหาและอุปสรรค สมาชิกกลุ่มร่วมกันพัฒนาแผนภาพแบบองค์รวม (Rich picture) ประเด็นศึกษาได้แก่ 1) วิเคราะห์ความเชื่อมโยงของปัญหาการบริหารจัดการ การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ร่วมกันอภิปรายปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญและความเชื่อมโยงกันของแต่ละปัญหา เครื่องมือวิจัย ใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group) กลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ได้แก่ ตัวแทนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 10 คน

ขั้นตอนที่ 3 สร้างแบบจำลองนวัตกรรมทางสังคมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) เป็นการวิเคราะห์และพิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้แนวทาง CATWOE ในการกำหนดขั้นตอนกิจกรรมการดำเนินงาน และแนวทางสร้างการเปลี่ยนแปลงได้แก่ การวิเคราะห์ผู้ได้รับประโยชน์ Customer:C, บุคคลที่ดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม (Actors:A), กระบวนการเปลี่ยนแปลงข้อมูลของกลุ่ม (Transformation Process:T),

ปัจจัยที่ช่วยให้กิจกรรมกลุ่มดำเนินไปได้ด้วยดี (World view:W), ผู้ดูแลระบบของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Ownership:O) และปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่ม (Environment:E) ร่วมกับใช้ Business Model Canvas ช่วยวางแผนธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แบ่งออกเป็น 9 ด้าน ได้แก่ กลุ่มลูกค้าเป้าหมาย ความสัมพันธ์กับลูกค้า ช่องทางการเข้าถึงลูกค้า ผลิตภัณฑ์ที่นำเสนอแก่ลูกค้า คู่ค้าและเครือข่ายสนับสนุน กิจกรรมหลัก ทรัพยากรหลัก โครงสร้างต้นทุน และรายได้ของกลุ่ม ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รองประธาน ตัวแทนผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน 20 คน

ขั้นตอนที่ 4 พัฒนารูปแบบนวัตกรรมทางสังคมสำหรับการบริหารจัดการพัฒนาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย การแก้ไขปัญหาบริหารจัดการ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การพัฒนากลยุทธ์การตลาด และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ใช้แนวคำถามการประชุมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและผลกระทบ ช่องทางธุรกิจ และการพัฒนานวัตกรรมทางสังคม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รองประธาน ตัวแทนผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 20 คน

ขั้นตอนที่ 5 นำรูปแบบนวัตกรรมทางสังคมไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ และวิเคราะห์เปรียบเทียบกับสถานการณ์ก่อนและหลังการพัฒนานวัตกรรม ประเด็นการศึกษา พิจารณาแรงจูงใจในการดำเนินงาน การควบคุมการดำเนินงาน การจัดการองค์ความรู้ และการพิจารณากฎหมาย ใช้เวลาในการทดลองตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2566 ถึงตุลาคม 2566 ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประธาน รองประธาน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน 33 คน

ขั้นตอนที่ 6 ประเมินผลนวัตกรรมทางสังคมในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้แบบประเมินที่ครอบคลุมความเป็นประโยชน์ของนวัตกรรม ความเป็นไปได้ การยอมรับร่วมกัน ความถูกต้อง ครอบคลุม และความสามารถในการตรวจสอบได้ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประธาน รองประธาน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน 18 คน

ขั้นตอนที่ 7 ถอดบทเรียน ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมทางสังคมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้กระบวนการมี

ส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการพึ่งตนเอง กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประธาน รองประธาน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน 18 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานและการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีเนื้อหา 1) ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ความเป็นมาของกลุ่ม วัตถุประสงค์ เป้าหมาย การจดทะเบียนและการสนับสนุนของหน่วยงาน และ 2) การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะเลี้ยงจิ้งหรีด ได้แก่ การผลิต การตลาด การเงินและบัญชี และการบริหารจัดการองค์กร เป็นข้อคำถามปลายเปิดและเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนดให้

2. แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus group) มีเนื้อหา ประกอบด้วย 1) ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนและสมาชิกกลุ่ม 2) ปัญหาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ 3) แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เป็นแนวคำถาม (interview guide) มีเนื้อหา ได้แก่ ผลผลิต กลุ่มผู้บริโภค ราคาสินค้า และช่องทางการตลาด เป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้ตอบสามารถตอบคำถามได้อย่างอิสระ สำหรับการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม ดังนี้

1) ประธานวิสาหกิจชุมชน ประเด็นสัมภาษณ์ ได้แก่ ปัญหาของชุมชน ภูมิหลังของชุมชน การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน และแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน

2) สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประเด็นสัมภาษณ์ ได้แก่ กระบวนการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน กระบวนการในการผลิตสินค้าและบริหารภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกระบวนการดำเนินงานโดยใช้ทุนของชุมชน

3) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ กำนันตำบลหนองปลาไหล ผู้แทนเทศบาลตำบลหนองปลาไหล พัฒนาการ

ตำบลหนองปลาไหล เกษตรตำบลหนองปลาไหล และผู้อำนวยการหรือครูจากโรงเรียนหนองปลาไหล เกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมการดำเนินงานของชุมชนและวิสาหกิจชุมชน

4. แบบคำถามในการประชุมกลุ่ม ใช้ในการประชุมระดมสมองสร้างนวัตกรรมทางสังคม และการจัดการของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการทำงานวิสาหกิจชุมชน 2) การวิเคราะห์ช่องทางธุรกิจเพื่อการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ 3) การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) เป็นข้อคำถามปลายเปิดให้สามารถตอบคำถามได้อย่างอิสระ

5. แบบประเมินผลการใช้นวัตกรรมทางสังคม ใช้ประเมินผลการใช้นวัตกรรมสังคมที่พัฒนาขึ้นมา มีเนื้อหาด้านความเป็นไปได้ การยอมรับร่วมกันของชุมชน ความถูกต้องครอบคลุม และความสารถในการตรวจสอบได้ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยเกณฑ์ในการแปลความหมายระดับความคิดเห็นต่อนวัตกรรมสังคม กำหนดช่วงค่าคะแนนเฉลี่ยออกเป็น 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556, หน้า 120-121)

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

1. การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จำนวน 3 ท่าน ช่วยตรวจสอบเนื้อหาประเด็นข้อคำถาม และค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Item Object Congruence : IOC) มีค่า IOC ระหว่าง 0.67 – 1.00

2 การตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย นำเครื่องมือไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีคุณลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient : α) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.86

การรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลในเดือนเมษายน 2566 ถึงเดือนมกราคม 2567

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลจากบันทึกสนทนากลุ่มและข้อมูลเอกสารมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากข้อเท็จจริง สร้างข้อสรุปด้วยการเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ เข้ากับกรอบแนวคิดทฤษฎี และสรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ยื่นขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ได้รับการรับรองตามเอกสาร เลขที่ COA No 006/2566 เลขที่โครงการวิจัย SOP 001/2566 เมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2566

ผลการวิจัย

1. บริบทและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหล

1.1 บริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหล กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดตำบลหนองปลาไหลก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2558 โดยมีเกษตรกรกลุ่มแรกมีจำนวน 10 ครอบครัวที่สนใจและต้องการหารายได้เสริมจากการเพาะเลี้ยงจิ้งหรีด ในช่วงแรกเป็นการเลี้ยงแบบทดลองในครัวเรือนเมื่อมีผลลัพธ์ที่ดีและได้รับความสนใจจากตลาด จึงมีการขยายกลุ่มและเพิ่มจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 50 ครอบครัว กลุ่มที่มีการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดให้มีประสิทธิภาพ โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและความรู้ใหม่ๆ ให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพสูง สร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิกจากการขายจิ้งหรีดทั้งในรูปแบบสดและแปรรูป ได้เพิ่มความรู้ ทักษะ และพัฒนาการเลี้ยงให้ได้ผลผลิตที่จำหน่ายได้อย่างต่อเนื่อง

1.2 ความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบล

หนองปลาไหล กลุ่มมีความต้องการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาและทรัพยากรในท้องถิ่น โดยต่อยอดจากความรู้และอาชีพที่สมาชิกกลุ่มทำอยู่แล้วคือการเลี้ยงจิ้งหรีดแบบวิถีธรรมชาติมาต่อยอดแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความต้องการแผนงานการพัฒนาช่องทางจำหน่ายผลิตภัณฑ์การแปรรูปจากจิ้งหรีด ดังข้อมูลจากการสนทนากลุ่มของผู้เข้าร่วมประชุม ดังนี้

“กลุ่มเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดของชุมชนเรา มีการเลี้ยงมานานหลายปีแล้ว เรามักประสบปัญหาเรื่องจิ้งหรีดตาย ปัญหาการจำหน่ายผลผลิตที่ไม่ได้ราคาตามที่คาดหวัง และปัญหาราคาอาหารจิ้งหรีดที่มีราคาแพงมาก”

ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน, การสนทนากลุ่มย่อย (12 เมษายน 2566)

“สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนของเรายังไม่มีคือการจัดทำแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ทำให้กลุ่มมีปัญหาตั้งแต่เริ่มเพาะเลี้ยงจิ้งหรีด ปัญหาการเงินที่ต้องลงทุน ปัญหาการจำหน่ายผลผลิตมีช่องทางค่อนข้างน้อย”

สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน, การสนทนากลุ่มย่อย (12 เมษายน 2566)

2. การสร้างนวัตกรรมทางสังคมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหล กลุ่มได้พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์จิ้งหรีดภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน มีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดทั้งในระดับชุมชน ระดับเขตพื้นที่ และในระดับจังหวัด ซึ่งเน้นการขับเคลื่อนในระดับชุมชนเป็นหลัก

3. กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดำเนินการภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) โดยพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่เหลือจากการเพาะเลี้ยงจิ้งหรีด และพัฒนารูปแบบการดำเนินงานให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ การยกระดับเศรษฐกิจฐานราก พัฒนากลุ่มให้เข้มแข็งและเป็นต้นแบบวิสาหกิจชุมชนแห่งอื่น ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น

อย่างรู้คุณค่า ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาวางแผนจัดการมูลจิ้งหรีดที่เป็นของเสียให้เป็นศูนย์โดยนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ของกลุ่มคือสูตรปุ๋ยมูลจิ้งหรีดอัดเม็ดผ่านการวิเคราะห์คุณค่าของธาตุอาหารที่จำเป็นสำหรับพืช ได้แก่ ไนโตรเจน (N) 1.848 % by wt. ฟอสฟอรัส (P2O2) 1.950 % by wt. และ โพแทสเซียม (K2O) 1.397 % by wt. และ ธาตุอาหารรอง , โปรตีน 21% เพื่อใช้ในครัวเรือนของสมาชิกซึ่งเป็นการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและจำหน่ายให้กับสมาชิกในชุมชน

4. ส่งเสริมและพัฒนา รูปแบบการดำเนินธุรกิจกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพาะเลี้ยงจิ้งหรีดเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ ดำเนินการ โดย 1) การออกแบบกิจกรรมและแนวทางการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) การผ่าน กระบวนการ Design Thinking ปรับปรุงและวิเคราะห์การดำเนินงานผ่าน โมเดล Business Model Canvas (BMC) ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในภาพรวม และทำให้สมาชิกรับรู้รูปแบบและปัญหาของธุรกิจในทิศทางเดียวกัน มีการ พัฒนาต่อยอดเป็นโมเดลการบริหารจัดการใหม่ของวิสาหกิจชุมชนให้มี มูลค่าเพิ่ม 2) การพัฒนากระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ของกลุ่มคือปุ๋ย อินทรีย์อัดเม็ดจากมูลจิ้งหรีดซึ่งเป็นสูตรปุ๋ยอินทรีย์ของกลุ่ม โดยการเพิ่ม ผลผลิตจากเดิมมีรอบการผลิต 2 สัปดาห์/ครั้ง ใช้มูลจิ้งหรีดประมาณ 250 กิโลกรัม/ครั้ง เป็นผลิตสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ทำให้มียอดจำหน่ายประมาณ 1,000 กิโลกรัมต่อเดือน 3) การขยายช่องทางประชาสัมพันธ์และทำการตลาดออนไลน์ 4) การสร้างเครือข่ายและเชื่อมโยงช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทั้ง เครือข่ายภายในจังหวัดและเครือข่ายนอกจังหวัดกาญจนบุรี

5. การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ประชาชนในพื้นที่ โดยยึดแนวทางการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาคิดต่อยอดผลิตภัณฑ์ นำผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นมาแปรรูปเพื่อให้ชุมชน สามารถสร้างรายได้ด้วยตนเอง มีการวางแผนการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง จนถึงปลายทาง มี การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ทำให้ผลตอบแทนทางสังคมเกิดขึ้นในชุมชน ได้แก่

เกษตรกรผู้ปลูกพืชสวน พืชไร่นาชุมชน เป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของ คนในชุมชนทำให้ส่งผลกระทบเชิงบวกทั้งในมิติเศรษฐกิจ มิติสังคม และมิติ สิ่งแวดล้อม

6. การถอดบทเรียนนวัตกรรมทางสังคมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ ตลาดเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลหนองปลาไหล กลุ่มได้ถอดองค์ความรู้ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึง สุด กระบวนการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีการประเมินประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพของนวัตกรรมทางสังคมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้านความเป็น ประโยชน์ ความเป็นไปได้ การยอมรับร่วมกันของสมาชิกชุมชน ความถูกต้อง ครอบคลุม และความสามารถในการตรวจสอบของนวัตกรรมทางสังคมโดยภาพ รวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.36 (S.D.= 0.42)

จากการสังเคราะห์องค์ความรู้รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนตำบลหนองปลาไหลเกิดองค์ความรู้และโมเดลการบริหารจัดการกลุ่ม ผลิตภัณฑ์ สรุปเป็นองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดการกลุ่ม วัตถุดิบของกลุ่ม ทรัพยากรมนุษย์หรือสมาชิก และเงินทุน นำมาบูรณาการโดย ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดการพัฒนากลุ่ม วิสาหกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนดังแผนภาพ ต่อไปนี้

อภิปรายผล

1. ความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหล ซึ่งกลุ่มมีความต้องการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาและทรัพยากรในท้องถิ่น ต่อยอดพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีมูลค่าเพิ่ม ร่วมกับแผนงานการพัฒนาช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มียอดเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะสมาชิกกลุ่มมองเห็นโอกาสในการพัฒนายกระดับผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าสูงขึ้น โดยกลุ่มต้องได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายที่มีศักยภาพเข้ามาให้การสนับสนุนสร้างองค์ความรู้อย่างครบวงจร ตั้งแต่ต้นทาง การทาง และปลายทาง ให้กลุ่มเกิดการพัฒนามีทิศทางที่

ชัดเจน สามารถแข่งขันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ ในเชิงพาณิชย์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ (พรพจน์ ศรีตัน, 2564, หน้า 103-104) ที่ศึกษานวัตกรรมทางสังคมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พบว่าการดำเนินโครงการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้บรรลุความสำเร็จได้นั้นต้องมีการจัดทำแผนการดำเนินธุรกิจโดยการใช้กรอบแนวคิดกระบวนการออกแบบวิเคราะห์รูปแบบของแผนธุรกิจตามหลักการเศรษฐกิจหมุนเวียนเพื่อให้เกิดแผนพัฒนาอย่างสมบูรณ์ ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่าเท่าที่จำเป็นให้มีประสิทธิภาพสูงสุด กระจายรายได้อย่างทั่วถึง การคิดต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้เกิดการแปรรูปให้ชุมชนหารายได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องกับ (ศักดิ์ชาย ลีक्षा และคณะ, 2562, หน้า 235-241) ที่ศึกษาการพัฒนา นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์พบว่าผู้ประกอบการมีปัญหาและความต้องการที่แตกต่างกันรวมทั้งมีศักยภาพในการผลิต การบริหาร รูปแบบผลิตภัณฑ์ รายได้ และกลุ่มลูกค้าที่แตกต่างกันแม้จะเป็นผู้ผลิตสินค้าในกลุ่มเดียวกัน

2. การสร้างนวัตกรรมทางสังคมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหล ดำเนินการคือ 1) กลุ่มได้พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน มีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งในระดับชุมชน เขตพื้นที่ และจังหวัด 2) กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ได้พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์กลุ่มจากการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาวางแผนจัดการมูลจิ้งหรีดที่เป็นของเสียให้เป็นศูนย์โดยนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ของกลุ่มคือสูตรปุ๋ยมูลจิ้งหรีดอัดเม็ด เพื่อใช้ในครัวเรือนของสมาชิกและจำหน่ายให้กับสมาชิกในชุมชน 3) การส่งเสริมและพัฒนารูปแบบการดำเนินธุรกิจกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ ที่เป็นเช่นนี้เพราะสมาชิกรับรู้รูปแบบและปัญหาในทิศทางเดียวกันแล้วนำไปพัฒนาต่อยอดเป็นโมเดลธุรกิจใหม่ให้มีมูลค่าเพิ่ม มีการขยายช่องทางประชาสัมพันธ์และทำการตลาดออนไลน์ร่วมกับการสร้างเครือข่ายการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทั้ง

เครือข่ายภายในจังหวัดและเครือข่ายนอก ส่งผลให้เกิดการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของประชาชนในพื้นที่ ทำให้ส่งผลกระทบเชิงบวกทั้งในมิติเศรษฐกิจมิติสังคม และมิติสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ (วรรณพงศ์ ช่วยรักษา, 2560, หน้า 51-54) ศึกษาแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน:กรณีศึกษากลุ่มสตรีทอผ้าฝ้ายย้อมคราม บ้านถ้ำเต่า จังหวัดสกลนคร พบว่า ปัจจัยหลักที่สำคัญที่ส่งผลให้กลุ่มประสบความสำเร็จทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความเข้มแข็งของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่มที่ดี การมีส่วนร่วมและการส่งเสริมการเรียนรู้ เงินทุน ผลผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและมีคุณภาพ เครือข่ายการแลกเปลี่ยนสินค้าและฝากขาย รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน และการศึกษาของ (ทิพย์วรรณ จันทรา และคณะ, 2564, หน้า 91-105) ศึกษารูปแบบการพัฒนากระบวนการวิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืนพบว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบกิจการภายใต้ทรัพยากรและภูมิปัญญาเพื่อสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเอง ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชนริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากลแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ และบูรณาการกับศาสตร์ปัจจุบันเพื่อความก้าวหน้าและยั่งยืน

3. การถอดบทเรียนนวัตกรรมทางสังคมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองปลาไหล ผลจากถอดองค์ความรู้ ได้บทสรุปคือการพัฒนายกระดับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องดำเนินการตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง จากการสังเคราะห์ทำให้ได้องค์ความรู้และโมเดลการบริหารจัดการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนที่มีองค์ประกอบสำคัญในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดการกลุ่ม วัตถุประสงค์ของกลุ่ม ทรัพยากรมนุษย์หรือสมาชิก และเงินทุน นำมาบูรณาการโดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมามีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ การวางแผนพัฒนายกระดับผลิตภัณฑ์ การพัฒนาช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับ (กนกกาญจน์ เมืองแก้ว, 2561, หน้า 111-119) ได้ศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนพื้นฐาน

กระบวนการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของชุมชนหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า กระบวนการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่ม ร่วมเป็นสมาชิกอย่างสมัครใจและเต็มใจเพื่อเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชนและวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งร่วมแสดงความคิดเห็น เริ่มจากร่วมศึกษาปัญหา ร่วมวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ ร่วมคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันดำเนินการตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้าย และร่วมรับผลประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

เทศบาลตำบลหนองปลาไหลควรสนับสนุนการพัฒนาระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ให้เกิดการขับเคลื่อนยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มและชุมชนอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรมีการบูรณาการแผนพัฒนาระดับผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนร่วมกับหน่วยงานเครือข่ายเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีสู่การสร้างรายได้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยเชิงพัฒนาต่อเนื่องในประเด็นการยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอื่นๆ ให้เกิดเป็นศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้หลากหลายมากขึ้น

บรรณานุกรม

กนกกาญจน์ เมืองแก้ว (2561) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนพื้นฐาน

กระบวนการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของชุมชนหนองสาหร่าย
อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม สหสาขาวิชาพัฒนา
มนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตร. (2563). คู่มือ
กระบวนการสนับสนุนความรู้ ทักษะ เจ้าหน้าที่วิสาหกิจชุมชนสวน
ภูมิภาคในการพัฒนาสินค้าและบริการ. กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
กรมส่งเสริมการเกษตร.

จุลชีพ ชินวรรณ. (2544). **สู่สหัสวรรษที่ 3 กระแสเศรษฐกิจการเมืองโลกที่ไร้
พรมแดน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทิพย์วรรณ จันทรา และคณะ (2564) ศึกษารูปแบบการพัฒนากระบวนการ
วิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืน. **วารสารวิชาการสังคมมนุษย์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏนครศรีธรรมราช**. 11(1), 91-105.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). **การวิจัยเบื้องต้น**. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ:
สุวีริยาสาส์น.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล. (2556). **วิสาหกิจชุมชน กลไก
เศรษฐกิจฐานราก**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสันเพลส โปรดักส์.

พรพจน์ ศรีตัน. (2564). **นวัตกรรมทางสังคมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการ
พัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ
หมุนเวียน**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรรณพงศ์ ช่วยรักษา (2560) **แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษา
กลุ่มสตรีทอผ้าฝ้ายย้อมคราม บ้านถ้ำเต่า จังหวัดสกลนคร**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ
สำหรับผู้บริหาร วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

- ศักดิ์ชาย สิกขา, และคณะ. (2562). การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ชุมชน
จังหวัดกาฬสินธุ์. มหาสารคาม : โครงการยกระดับไหมและ OTOP
สู่นครหม่อนไหมก้าวไกลสู่สากล มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- Checkland, P. & Scholes, J. (1990). **Soft systems methodology in action**. Chichester, GB: John Wiley & Sons, Inc., New York.
<http://dl.acm.org/citation.cfm?id=130360>.
- Checkland, P., & Poulter, J. (2006). Learning for action: a short
definitive account of soft systems methodology and its
use for practitioner. **teachers, and students**, (Vol. 26):
Wiley Chichester.
- Jackson, M. C. (2001). Critical systems thinking and practice.
European Journal of operational research, 128(2), 233-
244.